

Inhoud

Gambia en Senegal

- ▶ Ontspan op prachtige stranden langs de Atlantische kust
- ▶ Ga naar Afrikaans worstelen, de nationale sport van Senegambia
- ▶ Bezoek kleurrijke stammen als de Jola en de Bassari
- ▶ Bewonder de fascinerende wetlands in de Siné Saloum
- ▶ Ga vogels kijken in Parc National du Djoudj
- ▶ Ervaar het moderne Afrikaanse stadsleven in Dakar

- 7 Kaarten en plattegronden
- 11 Woord vooraf

1 13 Senegambia: een verdieping

- 14 Ligging
- 14 Landschap
- 16 Klimaat
- 18 Flora en fauna
- 24 Politiek en samenleving
- 30 Economie
- 35 Bevolking
- 47 Eten en drinken

2 53 Geschiedenis

- 54 Volksverhuizingen
- 55 Europese overheersing
- 59 Teloorgang van de inheemse staten
- 61 Onafhankelijkheid

3 65 Kunst en cultuur

- 66 Muziek
- 68 Dans
- 69 Literatuur
- 70 Beeldende kunst
- 71 Film
- 73 Bouwkunst

4 75 Hoofdstad van Gambia: Banjul

- 78 Westkant
- 84 Centrum
- 86 Oostkant
- 87 Zuidkant
- 88 Tips en adressen

5 91 De toeristenkust van Gambia

- 95 Bakau
- 99 Fajara
- 99 Kotu
- 101 Kololi
- 105 Tips en adressen

6 111 Grootste stad van Gambia: Serekunda en omgeving

- 112 De stad Serekunda
- 114 Ten zuiden van Serekunda
- 119 Ten zuidwesten van Serekunda
- 126 Tips en adressen

7 129 De zuidoever van de Gambiarivier

- 131 Brikama
- 133 Van Brikama naar Soma
- 136 Van Soma naar Georgetown
- 139 Georgetown
- 141 Van Georgetown naar Basse Santa Su
- 144 Tips en adressen

8 147 De noordoever van de Gambiarivier

- 148 Barra en omgeving
- 150 Van Barra naar Farafenni
- 157 Van Farafenni naar Georgetown
- 161 Tips en adressen

Woord vooraf

Bij de uiterste westpunt van Afrika ligt een merkwaardig staatkundig bezit: *The Gambia*. Gambia dankt zijn bestaan aan het kolonialisme van de vorige eeuwen. De Britten wilden controle hebben over de Gambiarivier en het land aan weerszijden ervan, terwijl de Fransen het veel grotere Senegal, dat geheel om Gambia heen ligt, aan hun bezit toevoegden. Toen Winston Churchill in de Tweede Wereldoorlog over de twee landen vloog en de kaart bestudeerde, verzuchtte hij: ‘Als dit kolonialisme is, ben ik er tegen.’

Gambia mag zich in een warme belangstelling van toeristen uit Nederland en België verheugen. Het land heeft geen monumentale bouwwerken of een gevarieerd landschap, maar biedt wel mooie stranden en een vriendelijke bevolking. Dit toeristische kapitaal heeft men ondergebracht in één samenvattende slogan: ‘*The Smiling Coast*’. De Gambianen heten westerlingen over het algemeen van harte welkom, want ze weten dat hun land sterk van het toerisme profiteert.

Senegal is wellicht nog interessanter dan Gambia. Er liggen uitgestrekte zandstranden langs de oceaan, de stad St-Louis en Île de Gorée staan op de monumentenlijst van de UNESCO, en in het zuidoosten ligt het interessantste wildpark van West-Afrika. En dan is er ook nog de miljoenenstad Dakar, voor wie geïnteresseerd is in het moderne grotestadsleven van Afrika. De Senegalezen hechten veel belang aan *teranga* – een typisch Senegalese term, oorspronkelijk uit het Wollof, die staat voor gastvrijheid, kameraadschap, vriendelijkheid en tolerantie.

De eerste hoofdstukken van deze gids bevatten algemene informatie over beide landen, daarna volgen gedetailleerde beschrijvingen per regio. Op relevante plekken én achter in de gids is praktische informatie opgenomen.

Guido Derksen

LIGGING

Gambia is met een oppervlakte van 11.295 km² het kleinste land op het Afrikaanse vasteland. Alleen de eilandstaatjes Kaapverdië, São Tomé en Príncipe, Mauritius, de Seychellen en de Comoren hebben minder grondgebied. Gambia heeft met zijn oppervlakte een grootte van ongeveer een derde van Nederland en bijna 40% van België. Van oost naar west meet het land ca. 320 km; van noord naar zuid varieert de breedte van 20 tot 50 km. Aan de kust bevindt zich het breedste deel, landinwaarts wordt Gambia smaller. Gambia ligt vrijwel geheel ingesloten door Senegal. In het noorden, oosten en westen is de totale lengte van de grens 740 km. Alleen aan zee grenst Gambia niet aan Senegal. De kustlijn is in totaal ongeveer 80 km lang. Senegal is ruim zeventienmaal zo groot als Gambia. Het landoppervlak van de voormalige Franse kolonie is 196.722 km², wat neerkomt op een grootte van 5,3 maal Nederland of 6,6 maal België. Senegal heeft als buurlanden behalve Gambia ook Mauretanië, Mali, Guinee-Conakry (meestal kortweg Guinee genoemd) en Guinee-Bissau.

Infrastructuur

Het grondgebied van Gambia ligt aan weerszijden van de Gambiarivier, een van de best bevaarbare rivieren van West-Afrika. De rivier ontspringt in het massief van de Fouta Djallon in Guinee-Conakry. Wat de Nijl is voor Egypte, is de Gambiarivier voor The Gambia. Door de eeuwen heen is ze de levensader van het land geweest. Doordat de rivier de gronden aan weerszijden – de *bantoforo* – heeft bevoeid en er sedimenten heeft achtergelaten, zijn deze redelijk vruchtbare landbouwgebieden geworden. Bovendien vonden in vroeger tijden vrijwel al het transport en de handel over de rivier plaats. Ook nu nog is de waterweg niet zonder belang. Kleine zeeschepen kunnen het pindacentrum Kaur bereiken, 190 km het binnenland in. Aan infrastructuur heeft Gambia verder bijna 2500 km wegen, waarvan minder dan 750 km is geasfalteerd.

De grote rivieren van Senegal zijn de 1750 km lange Senegalrivier (ontspringend in de Fouta Djallon en tevens de grensrivier met Mauretanië), de Saloum en de Casamance. Het land heeft daarnaast een wegennet van bijna 14.000 km (ongeveer 4000 km heeft asfalt) en een spoorwegnet van iets meer dan 1200 km.

LANDSCHAP

Het landschap van Senegal en Gambia is vrij saai. Beide landen worden tot de tropen gerekend, maar hebben door hun ligging net onder de Sahelgordel geen weelderig groen tropisch landschap. Integendeel, er is vooral sprake van een semi-aride tot aride (droog) landschap. Gambia en Senegal zijn bovendien erg vlakke, laaggelegen landen. Gambia is nog platter dan

Het landschap van Senegambia kent weinig hoogteverschillen.

Nederland: het hoogste punt bevindt zich 39 m boven de zeespiegel en ligt in het oosten, op de grens met Senegal. Senegal heeft in het zuidoosten de uitlopers van de Fouta Djallon. Hier bevindt zich het hoogste punt van het land: 581 m. Hoogtes van boven de 100 m zijn in de rest van Senegal alleen op het schiereiland van Dakar (Cap Vert) en in de buurt van Thiès te vinden. Ten oosten van de laatste stad ligt een uitgestrekte, monotone vlakte met een ondergrond van harde kalksteen. Het westelijk deel van deze vlakte staat bekend als het aardnotenbekken. Het zeer droge oostelijke deel is de Ferlo-steppe. De grond bevat zand met ijzeroxide, dat er de kenmerkende oranje-rode kleur aan geeft. Deze bodemsoort is buitengewoon geschikt voor de verbouw van pinda's. In Gambia en de delen van Senegal aan weerszijden ervan is het ijzeroxide door de hogere regenval op verschillende plaatsen opgehoopt en zijn harde laterietbodems ontstaan.

Langs de kusten van de twee landen bevinden zich tal van zandstranden. Ten noorden van Dakar liggen achter de stranden uitgebreide zandduingebieden. De delta's van de Siné- en Saloumrivier, de Gambiarivier en de Casamancerivier zijn voor een groot deel moerassig en kennen een mangrovevegetatie.

Naast de mangrovegebieden zijn er in de Senegambia-regio van noord naar zuid ruwweg vijf andere landschapstypen te onderscheiden, die samenhangen met de toenemende jaarlijkse hoeveelheden regenval. In het noorden, tegen de Mauretaniëse grens, ligt de Sahel-steppe. Dit landschapstype ken-

Over de herkomst van de mysterieuze stencirkels bij Wassu is nog veel onduidelijk.

VOLKSVERHUIZINGEN

Van de periode tussen de 5de en de 10de eeuw n.Chr. staat in ieder geval vast dat er tal van volksverhuizingen plaatsvonden, net als in Europa destijds het geval was. Er ontstonden verschillende grotere en kleinere staatjes naast elkaar in de Senegambia-regio, en er waren ook gebieden waar de dorpen onder geen enkele grotere staatkundige eenheid vielen.

Ergens rond de 7de à 8ste eeuw moet in een gebied direct ten noorden van de Gambiarivier wel een behoorlijk ontwikkeld rijk hebben gelegen, gezien de megalithische stenenkringen die hier op verschillende locaties zijn gevonden. Vanaf het midden van de 7de eeuw begon de Arabische verovering van Noord-Afrika. Berbers uit het noorden werden naar het zuiden gedreven, waar de Wollof op hun beurt gedwongen werden verder naar het zuiden af te zakken. Ook onder de Serer en Mandinka ontstond een vergelijkbare trek naar zuidelijker gebieden.

Aan het einde van het millennium ontstonden aan het einde van de karavaanroutes door de Sahara twee grotere rijken, het Tekroun-rijk in de bocht van de Senegalrivier en het oude Ghana meer naar het oosten, op de grens van het tegenwoordige Mali en Senegal. Stammen als de Fula, Tukolor, Wollof en Serer dreven hier handel met Berbers en Arabieren. Met de karavanen uit het noorden kwam ook de islam mee. Berbervorsten bekeerden in deze tijd vooral de nomadische Fula en Tukolor. Het Tekroun-rijk werd zo het eerste islamitische rijk ten zuiden van de Sahara. Het oude Ghana, voornamelijk bewoond door Serahuli, werd in de 11de eeuw verwoest door Arabieren.

Nieuwe rijken

In de eeuwen erna ontstonden weer nieuwe rijken. Naar het oosten kwam het legendarische Mali-rijk op, welvarend geworden door de trans-Sahara-handel. Vanuit de vazalstaat Kangaba migreerden Mandinka naar het westen, op zoek naar betere landbouwgronden. Ze streken neer in zuidelijk Senegal, delen van het huidige Gambia en Guinee-Bissau. In het midden van de 13de eeuw volgde een nog grotere migratie van Mandinka uit het Mali-rijk. Generaal Tiramang trok als een soort Djengis Khan met zo'n 75.000 volgers naar het westen en veroverde daar grote gebieden. In het zuidoosten van het huidige Senegal en het noorden van Guinee werd het Kaabu-rijk gevestigd (ook wel Gabou genoemd), dat het tot in de 19de eeuw zou volhouden. In het gebied aan weerszijden van de Gambiarivier ontstonden dertien kleine staatjes. Het waren deels door Mandinka beheerste vazalgebieden van Kaabu. De woudengebieden in het zuidwesten van Gambia en het westen van de huidige Casamance bleven Jola-gebied, waar nauwelijks staatsvorming plaatsvond. De Jola hadden een soort basisdemocratie die grotendeels rond extended family's en dorpen was opgebouwd.

Meer naar het noorden ontstond in de 14de eeuw uit westelijke delen van het Mali-imperium en enkele kleinere staatjes het grote Wollof-rijk Diolof. Eronder, in de Siné-Saloum-delta, hadden de Serer de rijkjes Siné en Saloum gevestigd. Gedurende enkele perioden zijn ze geassocieerd geweest met Diolof, maar meestal waren ze onafhankelijk. Helemaal in het noorden veroverden Fula-stammen het Tekroun-rijk en maakten er de streng islamitische staat Futa Toro van. Eromheen werden flinke gebieden veroverd en geïslamiseerd. Na een kleine eeuw viel dit rijk weer uiteen en kregen de Moorse Berbers meer invloed in het stroomgebied van de Senegalrivier. In het midden van de 16de eeuw viel het grote Wollof-rijk uiteen in vijf afzonderlijke Wollof-staten, die een soort confederatie vormden. Het waren de kuststaten Walo, Kayor en Baol, Dimar in het noordelijke binnenland en Jolof, eveneens in het binnenland. De laatste staat was de eigenlijke voortzetting van Diolof en had doorgaans de voortrekkersrol in de confederatie. Tot ver in de 19de eeuw bleven de Wollof-staten bestaan, hoewel hun samenwerkingsverband onder invloed van uiteenlopende belangen vanaf de 17de eeuw verdween en er regelmatig oorlogen uitbraken. In de verschillende staten vormden stammen als de Fula, Mandinka en Serer etnische minderheidsgroepen.

EUROPESE OVERHEERSING

In de 15de eeuw verschenen nieuwe spelers op het West-Afrikaanse toneel. Vanaf het Iberisch schiereiland zeilden de Portugezen naar het zuiden, om aan de westkust van Afrika een levendige handel in goud en Arabische gom te beginnen. In 1445 nam de Portugees Dinis Dias een eiland bij de huidige

De kora is het kenmerkendste muziek-instrument van West-Afrika; van oorsprong is het een Mandinka-instrument.

MUZIEK

Muziek en dans zijn van oudsher de voornaamste kunst- en cultuuruitingen in Afrika, en dus ook in West-Afrika. Een van de meest in het oog en oor springende traditionele muziekinstrumenten in de regio is de *kora*, afkomstig uit de Mandinka-cultuur. Het is een 21-snarige combinatie van harp en luit, met een grote, halfronde klankkast. Even opvallend is de *balafon* of *balo*, eveneens van oorsprong een Mandinka-instrument. Deze houten xylofoon heeft zeventien tot twintig toetsen en stamt uit de 14de eeuw. Er is ook een flink aantal luitachtige instrumenten in West-Afrika ontwikkeld. Hun Wollof-verzamelnaam is *xalam*. De kleine, ovale *kontingo*, de bootvormige *diassare* en de vergelijkbare *bappe* en *ndere* hebben vijf snaren. De *bolom* heeft er drie of vier, de *molo* één. De *riti* is een Wollof-luit met eveneens één snaar,

die met een strijkstok wordt bespeeld. De *gnagnour* is de Tukulor-versie hiervan.

Nog talrijker dan het aantal soorten snaarinstrumenten zijn de soorten trommels (*djembe*). De bekendste zijn de Wollof-trommels *tama* en *sabar*. De grote cilindrische *sabar* bespeelt men staande. De *tama*, bij ons bekend geworden als de *talking drum*, is een wat kleinere, zandlopervormige trommel die aan een koord gedragen wordt en met de hand of met een stok kan worden bespeeld. Met het felle, wat zweepachtige geluid brengt de muzikant hiermee de zogeheten *mbalax*-ritmes van de Wollof-muziek voort.

In de hedendaagse West-Afrikaanse muziek worden de traditionele instrumenten vaak naast westerse instrumenten als gitaar en keyboard gebruikt. Vooral Senegal heeft de laatste decennia tal van goede en soms zelfs wereldberoemde artiesten voortgebracht. Ze zijn groot geworden in het bloeiende clubcircuit van Dakar en vandaar naar Europa en Noord-Amerika geëxporteerd. De allerbekendste Senegalese muzikant is natuurlijk Youssou N'dour (zie kader), die met zijn band *Le Super Étoile de Dakar* en zijn opzweepende, door *tama* en *sabar* gedragen *mbalax*-ritmes de wereld heeft veroverd.

Welkomstdans van de Jola in de Casamance, Senegal.

Ook Tukulor-zanger Baaba Maal uit Podor timmert aardig aan de weg. Hij brengt de *yela*, een eigen genre dat raakvlakken met reggae heeft. Oudgediende Ismael Lô behoort met zijn Afrikaanse blues eveneens tot de top, net als Thione Seck met zijn wilde *mbalax*. Zangeres Coumba Gawlo Seck was de eerste Senegalese muzikante die een platina plaat ontving. Grote namen van de laatste decennia zijn verder Touré Kunda, Mansour Seck, Salif Keita, Angélique Kidjo, El Hadj Faye en de blinde Ablaye Mbaye, en de bands Orchestre Baobab, Super Diamono de Dakar, Canari de Kaolack, Étoile 2000 en No.1. Net als in de westerse populaire muziek komen er in Senegal ook regelmatig nieuwe sterren op aan het muziekfirmament. De laatste jaren bijvoorbeeld zijn rappers en hiphoppers in opmars onder de jeugd, nadat PBS (Positive Black Soul) in de jaren 80 de weg voor hen geëffend heeft. Een van hun grote voorbeelden is Akon, die opgroeide in Senegal, naar de Verenigde Staten vertrok en daarna internationaal doorbrak. Akon leverde vele hits af en werkte samen met onder anderen Gwen Stefani, Enrique Iglesias, 50 Cent en de Nederlandse rappers Ali B. en Yes-R. Andere Senegalese rappers en hiphoppers van naam zijn Matador, Xuman, Biss Bi Clan en Nixx. Gambia heeft net als Senegal een sterke muziektraditie, hoewel er nauwelijks Gambianen internationaal zijn doorgebroken. Jaliba Kuyateh is een van de bekendste Gambiaanse muzikanten. Hij zingt en bespeelt de *kora*. Tata Dien Dien (of Dindin), Bubacar Jammeh en Ifang Bondi zijn andere po-

Hoofdstad van Gambia: Banjul

Banjul, de hoofdstad van Gambia, is geen Dakar, Accra of Abidjan. De bescheiden plaats heeft meer weg van een gezapig Afrikaans provinciestedje en telt naar schatting 45.000 inwoners. Overdag zijn het er meer, als ambtenaren en kooplieden van buiten met busstaxi's worden aangevoerd. Tegen de avond spoeden de meesten van hen zich weer terug naar hun compounds in Bakau, Serekunda en Brikama.

Voor de toerist is een bezoek aan Banjul de moeite waard, omdat er nog wat koloniale geur op te snuiven is en omdat er daarnaast een beeld te krijgen is van het alledaagse Afrikaanse stadsleven. Aan bezienswaardigheden zijn er het enige volwaardige museum van Gambia, een aantal gebouwen van voor de onafhankelijkheid, een levendige markt, een malle stadspoort (monument voor president Jammeh) en een grote moskee.

< Banjul Arch, de triomfboog die voormalig president Jammeh liet bouwen om zijn staatsgreep te vieren.

Banjul is een van de kleinste Afrikaanse hoofdsteden.

rivier en een modderig krekenselsel met mangrovebegroeiing. Oyster Creek aan de westkant is de grootste kreek en staat in verbinding met enkele krekens ten zuiden en zuidwesten ervan. Bij heel laag water staan enkele ervan wel eens droog en is St-Mary's een schiereiland in plaats van een eiland. Straten van belang in de stad zijn Independence Avenue en Marina Parade in het noordelijke deel. Ze komen beide uit bij MacCarthy Square, het centrum. Haaks erop loopt Rene Blain Street. Ten zuidoosten hiervan ligt een raster van bredere straten, waarlangs wat kantoren en instellingen zijn gevestigd. Liberation Avenue, van noord naar zuid net achter de werven langs de rivier, is de voornaamste handelsstraat. Helemaal in het zuiden gaat Kankujereh Road door het mangrovegebied terug naar de Banjul–Serekunda-Highway, de enige ontsluitingsweg van de hoofdstad.

WESTKANT

Denton Bridge

Wie niet vanuit Senegal komt en in Barra de veerboot neemt, bereikt Banjul over de snelweg Banjul–Serekunda. Ongeveer 3 km buiten de stadsgrenzen vormt Oyster Creek de begrenzing van wat nog tot het grondgebied van Banjul gerekend kan worden. De kreek wordt overspannen door Denton Bridge, de slagader van de hoofdstad. De brug werd gebouwd tussen 1984 en 1986 en overbrugt een afstand van 210 m. Het bouwwerk kwam bijna op de kop

af honderd jaar later gereed dan de oude Denton Bridge, opgeleverd in 1885 en vrij kort daarna naar de toenmalige gouverneur genoemd. Daarvoor was Banjul ook vanaf deze kant slechts per (veer)boot bereikbaar.

Aan de westzijde van de brug leidt een afslag naar de aanlegplaats van de boten (Oyster Creek Marina) waarmee vistrips op de Atlantische Oceaan en in het mangrovegebied onder de stad gemaakt kunnen worden. Langs de andere oever van Oyster Creek liggen commerciële vissersschuitjes aange-meerd. Op de wal, duidelijk zichtbaar vanaf de weg, staat hier een curieus, schipvormig gebouw van een visbedrijf.

De toeristische vistrips vanaf Denton Bridge zijn beslist de moeite waard, ook voor wie weinig of geen viservaring heeft. Een **kreekvistocht** bijvoorbeeld biedt meer dan waar voor zijn geld. Je scheept je 's morgens in op een pirogue met zonneluifel, waarna koers gezet wordt naar de *bolongs* (krekens) onder Banjul. De boot legt op diverse visrijke plaatsen aan, waar de vis als het ware aan boord komt springen. Het personeel aan boord doet desgewenst aas aan je haak en haalt de gevangen vis eraf. In de bolongs komen tientallen verschillende soorten bijtgrage vis voor, van de bizarre *frogfish* tot barracuda's en giftige zeeslangen. De dagtochten zijn inclusief lunch. Aan boord kun je zaken vinden als frisdrank, bier, een chemisch toilet en desinfecterende middelen voor wie zich aan een haakje openhaalt.

Kankujereh Road

Even na het passeren van Denton Bridge is direct langs de weg een fabriek te zien waar de pinda's verwerkt worden tot olie en waar de aardnoten tevens overgeslagen worden. De fabriek is te herkennen aan de transportband die hoog over de weg loopt.

Ruim 1 km na de brug rechts is de beruchte gevangenis van Banjul te zien, Mile 2 Prison geheten, een afschrikwekkend oord waar dictator Jammeh tegenstanders liet martelen of vermoorden. Direct hierna gaat de snelweg Independence Drive heten en begint rechts Kankujereh Road. Deze weg maakt een omtrekkende beweging onder de zuidrand van de stad door, dwars door de mangrovemoerassen die hier gezamenlijk het **Tanbi Wetlands National Park** vormen. De dijk waarop de weg ligt, beschermt Banjul tegen de overstromingen die vroeger met enige regelmaat delen van de stad onder water zetten. Wie nog geen vogeltrip gemaakt heeft, kan in het mangrovegebied zijn ogen goed de kost geven. Hoe dichter de weg de bebouwde kom nadert, hoe vaker er ook vogels op en bij scheeps-, bus- en autowrakken rusten of foerageren. Tal van Banjuls overvloedige voertuigen vinden hier namelijk hun laatste rustplaats, als ze echt niet meer te repareren zijn en als ze zijn ontdaan van alle onderdelen die nog maar enigszins bruikbaar zijn. De zuidelijke toegangsweg eindigt in het zuidelijk deel van Banjul, vlak bij de terminal van de veerboot naar Barra. Rechts liggen hier de marinewer-

THE SALON / AFRICAN LIVING ART CENTRE

Voor sfeer en cultuur moet je beslist naar het African Living Art Centre in Bakau New Town (Garba Jahumpa Road 9). Beneden bevindt zich The Salon, zonder twijfel een van de mooiste kapperszaken en schoonheidssalons op het westelijk halfrond, terwijl in de galerie boven een fantastische verzameling authentieke kunst- en etnografische voorwerpen uit geheel Afrika te zien is, van antieke bruidskisten uit Mauretanië en oogstmaskers uit Ghana tot het meubilair van de laatste Britse gouverneur-generaal in Rhodesië (Zimbabwe) en bespijkerde fetisjpoppetjes uit Niger. Uiteraard zijn er ook de nodige Gambiaanse en Senegalese voorwerpen te vinden.

Eigenaar van het African Living Art Centre is Suelle Nachif, Libanees-Gambiaans, cultureel duizendpoot en een van de boeiendste persoonlijkheden in Gambia. Nachif is kunstverzamelaar en -kenner, schilder, orchideeën-keuter, vermaard modeontwerper (hij werkte onder meer jarenlang als topcouturier bij Elizabeth Arden in New York), genezer en wat al niet meer. Hij drijft al vele jaren de schitterende kapperszaak en schoonheidssalon op de begane grond van het gebouw; hij leerde de kneepjes van het vak bij Vidal Sassoon in Londen. Ook al heb je geen knip- of watergolfbeurt nodig, neem er dan toch eens een kijkje. Te midden van Afrikaanse maskers en andere gebruiksvoorwerpen staan de bijna antieke kappersstoelen in de prachtige ruimte te glimmen, terwijl het gefilterde zonlicht door de bloemenranken naar binnen valt.

In de tuin achter het gebouw zijn bijzondere bloemen en planten te vinden. Suelle is bijvoorbeeld eens drie maanden met jagers/verzamelaars van de Iban-stam op Borneo de jungle in geweest om zeldzame orchideeën te verzamelen. Als de Gambiaanse regering mooie boeketten nodig heeft voor officiële ontvangsten, klopt men dan ook bij Suelle aan. Als klap op de vuurpijl kun je boven ook nog eens heerlijk eten in het kleurrijke restaurant Yosh.

> yosh.business.site.

Bij Kotu en Kololi liggen mooie stranden langs de oceaan.

Factory, bij de hoek van Old Cape Road en Atlantic Road), waar te zien is hoe de batikdoeken gemaakt worden die verderop op de craft market en de gewone markt te koop zijn. Ook aardig is de **botanische tuin**, langs de kust even voor het Sun Beach Hotel. De tuinen werden in koloniale tijden aangelegd en bieden behalve vegetatie rust, schaduw en vogels. Naast het Ocean Bay Hotel (aan de zuidoostkant ervan) is Calypso Beach Bar & Restaurant een van de leukste strandtenten bij het brede strand van Cape Point. Je kijkt er uit over de zee en over een kleine lagune met nijlkrokodillen erin. Ga je vanaf Cape Point iets verder langs Atlantic Road, dan kom je bij het **visserstrand van Bakau**, waar ook een pier de oceaan in steekt. Op het strand liggen veel bontgekleurde visserspirogues, en regelmatig – vooral 's morgens vroeg en aan het eind van de middag – komen er ook pirogues aan met hun vangst. Bij de pier is een marktgebouwtje waar de vis direct verkocht wordt.

Laag-Bakau ligt meer het binnenland in. Het is een armoedig oord dat bestaat uit eenvoudige, meest golfplaten compounds en rommelige straatjes.

Kachikally Crocodile Pool

Ondanks de armoede heeft dit deel van Bakau ook een van de leukste toeristische attracties van de kuststreek. Aan het einde van New Town Road (officieel Garba Jahumpa Road geheten) leidt een zandweg tussen de compounds door naar de **krokodillenvijver van Kachikally**. Het is een van de drie heilige krokodillenvijvers in Gambia. De andere zijn te vinden in **Kartong** in het zuiden en **Berending** op de noordoever van de Gambiarivier. De krokodillen ontleen hun heilige status aan het geloof dat ze

De zuidoever van de Gambiarivier

De geografie en de landsgrenzen van The Gambia maken dat het land overzichtelijk in tweeën is te delen. De South Bank (de zuidoever) ligt ten zuiden van de Gambiarivier, de North Bank ten noorden van de waterweg. De South Bank is administratief ingedeeld in vijf districten: Greater Banjul, Western Division, Lower River Division, Central Division en Upper River Division. De laatste twee hebben ook een deel op de noordoever. Highlights langs de South Bank zijn de bolongs tussen Bintang en Tendebe, de chimpanseeopvang op Baboon Island en het historische Janjanbureh. Verwacht geen grote driesterrenhotels, daarvoor moet je aan de kust zijn.

< De Gambiarivier bij Janjanbureh, diep in het binnenland.

Boottocht in de krekens bij AbCa's Creek Lodge.

zijarm van de Gambiarivier een klein paradijs in het groen gebouwd, met eenvoudige maar fijne hutten, een goed restaurant, zitjes, bloementuinen en meer. Vanuit de lodge kun je deelnemen aan boottochten in het krekengebied, jeepsafari's en vogeltochten.

Vanaf het dorp Bintang is het niet ver terug naar Sibanol aan de hoofdweg. Automobilisten vinden er een tankstation.

Bwiam, Kanilai, Keneba en Tankular

De volgende plaats van enige betekenis is **Bwiam**, dat de laatste jaren uitgroeit tot echt handelsknooppunt. Je vindt er een ziekenhuis, een levendige markt en een kleine lodge. Zo'n 10 km ten zuidoosten van Bwiam (neem de zijweg bij Bunyai) en vlak boven de Senegalese grens ligt **Kanilai**, het geboortedorp van de verbannen dictator Jammeh. Hij heeft zijn voormalige dorpsgenoten in de watten gelegd met asfaltwegen, landbouwvoorzieningen, tractoren, elektriciteit, een worstelarena en zelfs straatverlichting.

Een kwartiertje rijden na Bwiam steekt de hoofdroute langs de zuidoever de **Bintang Bolong** over. De brug hier markeert de grens tussen de Western Division (in prekoloniale tijden het Foni-district) en de Lower River Division (vroeger het Kiang-district). Bij de brug ligt een grote zoutvlakte, die in de regentijd verandert in een klein meer.

De hoofdweg buigt na de oversteek naar het noorden. Links ligt tussen de Bintang Bolong en de Gambiarivier een groot bos- en savannegebied, dat

officieel het **Kiang West National Park** heet. Het park bestaat echter vooral op papier, want er is geen parkmanagement, geen officiële toegangspoort en geen omheining. Officieel moet je overigens wel een klein entreebedrag betalen als je het gebied bezoekt, bij het parkkantoor in Dumbutu. Westelijk van het nationale park liggen enkele kleinere plaatsen. **Keneba** heeft sinds 1948 een vestiging van het medisch researchcentrum (MRC) waar onderzoek naar tropische ziekten gedaan wordt. Ook wordt er onderzocht wat er aan bestrijding tegen de tseetseevlieg gedaan kan worden. Het insect brengt de slaapziekte over, tegenwoordig gelukkig alleen bij vee.

Aan de rivier, boven Keneba, ligt de plaats **Tankular**. In de buurt lag vroeger weer een handelspost. Uit de ruïnes is een Portugese bel gehaald met het jaartal 1711 erop. De bel doet nu goede diensten in het huidige vissersdorp.

Tendaba en Soma

Bij Kwinella maakt de hoofdweg een knik naar het oosten. Hier is langs de weg een groot bord met een zwart zwijn te zien dat naar Tendaba Camp wijst, 5 km van de weg af en direct aan de rivier gelegen. Het is een voor de hand liggende overnachtingsmogelijkheid in het binnenland, maar is ook geschikt om er een korte tussenstop op weg naar het oosten te maken. De hutten van het kamp, uit *bush materials* in Afrikaanse rondavelstijl gebouwd, zijn een beetje aftands maar hebben wel muskietennetten. Aan de oever van de rivier is een overdekte bar, een ideale plek om op het heetst van de dag luierend over de rivier te staren. Ernaast staan enkele grote houten beelden hetzelfde te doen. Vanuit het logement worden vogeltochten op de rivier en jachtrips per jeep in het Kiang-gebied georganiseerd. De geschootten zwijnen worden 's avonds opgediend in het restaurant.

Kwinella, aan de hoofdweg, is in de annalen opgenomen vanwege de grote slag die hier tijdens de Soninke-Marabout-oorlog plaatsvond. Er vielen meer dan vijfhonderd doden. Tegenwoordig is er op donderdag een kleurrijke markt, direct langs de weg.

Na Kwinella is het nog ruim 20 km naar Soma. Vlak vóór de plaats ligt **Toniataba**, een dorp met een ongebruikelijk groot *round house*. Het ronde huis is in de 19de eeuw gebouwd voor een befaamde marabout en is met een omtrek van zo'n 60 m een van de grootste traditionele huizen in Gambia.

Soma, enkele minuten rijden vanaf Toniataba, is een verkeersknooppunt halverwege de verharde weg naar het oosten van het land. De plaats telt ongeveer 12.000 inwoners en ligt rond de kruising van de Senegambia Highway en de Transgambia Highway. De laatste weg verbindt de twee delen van Senegal met elkaar door Gambia van noord naar zuid te doorkruisen. De rivier wordt daarbij per veer overgestoken. Soma heeft Afrikaanse bars en eetgelegenheden, een eenvoudig hotelletje (het Moses Guesthouse) voor als je onverhoopt gestrand bent in de plaats, benzinstations, een busstaxide-

In het binnenland leven groepjes nijlpaarden in de Gambiarivier.

VAN BARRA NAAR FARAFENNI

Wie de weg van Barra langs de noordoever naar het oosten volgt, moet een paar kilometer vanaf Barra bij Buniadu een keuze maken. Hier kan naar het zuiden gereden worden, naar Juffure en de ruïnes bij Albreda. De weg naar het oosten snijdt via Ndungu Kebbe een fors deel af voor wie de snelste route over de noordoever naar Farafenni zoekt (122 km). Wie de meeste bezienswaardigheden wil zien, kan het beste eerst 1 km naar het oosten naar Berending en vandaar weer terug om de lus via Juffure (of Juffureh) en Albreda (of Albadar) door het open savannelandschap te maken. Ongeveer halverwege kun je ook nog een omweg richting rivier maken om Dog Island en Pelican Island te zien, twee eilandjes waar de Britten sinds 1816 steen vandaan haalden dat als bouw materiaal in Bathurst werd gebruikt. Op de rivieroever tegenover Dog Island is de kleine Sitanunku Lodge een van de mooiste overnachtingsgelegenheden buiten de toeristenkust van Gambia. Je slaapt er op halfboardbasis in individuele, frisse bungalows met rivierzicht; er is een zwembad aanwezig en er kunnen vistrrips en excursies geboekt worden.

Berending

Bij Berending, even ten oosten van Buniadu, bevindt zich weer een heilige **krokodillenvijver**. Net als die bij Kachikally (Bakau) en Kartong komen ook hier vrouwen en mannen respectievelijk vruchtbaarheid en succes in zaken en andere bezigheden afsmeaken door rituele wassingen te verrichten. Mensen met aandoeningen aan de ingewanden drinken het water, terwijl

vrouwen uit het dorp hun wekelijkse was in de vijver doen. Volgens de laatste berichten zijn er recent weinig krokodillen bij Berending gesignaleerd. Misschien zijn ze vertrokken naar een van de halfdroge kuilen in het binnenland die ook een heilzame reputatie hebben. De drie krokodillenvijvers in de kuststreek zijn echter het beroemdste en het grootste.

Juffure

Juffure of Juffureh, vanaf Buniadu een flink aantal kilometers naar beneden aan de eerste grote bocht in de Gambiarivier, heeft in de jaren 70 van de vorige eeuw wereldwijd bekendheid gekregen door het boek *Roots* van de zwarte Amerikaan Alex Haley. Van het boek is destijds een succesvolle televisieserie gemaakt, die ook in de Lage Landen erg goed bekeken werd. Haley laat zijn Afro-Amerikaanse familiesaga in Juffure beginnen, omdat hij had uitgedokterd dat zijn voorvader en eerste hoofdpersoon van het boek, **Kunta Kinte**, hiervandaan was gekomen in de tijd van de slavenhandel. Kunta Kinte zou in het dorp Kinteh Kunda ('Huis van Kinteh') meer naar het oosten zijn geboren. Nadat hij tijdens het zoeken van brandhout door slavenjagers was gevangen, zou hij naar de Britse slavenhandelspost bij Juffure zijn gebracht. Vandaar volgde de gedwongen overtocht naar Amerika, die zoveel andere tot slaaf maakten met de dood hebben moeten bekopen. Of Haleys claim inderdaad waar is (in 1993, een jaar na zijn dood, zijn Haleys theorieën op grond van zijn nagelaten aantekeningen onderuit gehaald), is in het hedendaagse Juffure niet van belang. Er heeft zich een bescheiden toeristenindustrie bij de plaats ontwikkeld die vooral eind jaren 70 en begin jaren 80 floreerde. Er komen nog steeds wel groepen Afro-Amerikanen naar Juffure, die symbolisch op zoek zijn naar hun wortels. Het is overigens een tamelijk vreemd gezicht de goedgeklede middle class Afro-Amerikanen met smartphones en koptelefoons tussen de eenvoudig geklede lokale bevolking te zien lopen.

Juffure is vanaf de toeristenkust het beste via een georganiseerde trip – de '**Roots Tours**' – te bezoeken. Je vaart dan vanaf Banjul over de Gambiarivier naar Albreda, vanwaar je lopend naar Juffure gaat. Bij slecht weer (in het regenseizoen en soms in januari-februari) kan de rivier nog wel eens ruig tekeergaan en worden soms golven tot 3 à 3,5 m opgestuwd. Als je individueel komt, word je geacht een entreeprijs voor het dorp te betalen. Aan bezienswaardigheden heeft Juffure een compound met (al dan niet echte) bloedverwanten van Kunta Kinte en een slavenmuseum te bieden – in het oude gastenboek is te zien dat Alex Haley (zie kader p. 152) *himself* de Mandinka-plaats in april 1977 heeft bezocht. Tijdens het Roots '99 Festival werd Juffure ook verblijd met de opening van de **Alex Haley-moskee**, gefinancierd door de Nation of Islam uit de VS, een beweging van radicale Afro-Amerikanen.

Hoofdstad van Senegal: Dakar en omgeving

Het westelijkste puntje van Afrika wordt gevormd door het schiereiland Cap Vert, dat zo'n 15 km de Atlantische Oceaan insteekt. Vanaf dit schiereiland dijt Senegals hoofdstad Dakar gestaag uit. Er wonen naar schatting bijna 3 miljoen mensen in de agglomeratie Dakar, en hun aantal groeit. De dynamische Afrikaanse metropool trekt namelijk uit geheel Senegal en ook uit landen uit de regio en nog verder weg talloze migranten, op zoek naar werk en meer welvaart. Die ligt in West-Afrika echter niet voor het opscheppen, zodat rond het centrale deel van Dakar tal van bidonvilles (sloppenwijken) liggen. In het centrale deel van de stad zelf tref je een bonte mengelmoes aan van grote gebouwen, chaotische markten, dure villa's, armoedige huisjes, brede boulevards met koloniale grandeur, groezelige achterafsteegjes, et cetera. De straten en pleinen worden bevolkt door kleine handelaars, welvarende politici en ambtenaren, bedelaars, Franse expatriates, prostituees, gauwdieven, opportunisten en andere gelukszoekers. Wil je het Afrikaanse stadsleven leren kennen, dan is een bezoek aan de hoofdstad van Senegal een must.

< Tapijtverkoop voor het hoofdstad van Dakar.

De lange houten loopbrug die Joal scheidt van Fadiout.

Even naar het noordoosten bevindt zich het interessante Parc National du Djoudj. Beide natuurgebieden hebben vooral talrijke vogelsoorten.

Thiès

Thiès bevindt zich zo'n 70 km oostelijk van Dakar in een laag heuvellandschap. Het is een van de oudste nederzettingen van Senegal en groeide de laatste eeuw uit tot de tweede stad van Senegal, met ruim een half miljoen inwoners; inmiddels is de stad van twee naar drie gezakt, ten faveure van Touba. In de koloniale periode was Thiès een grote garnizoensstad, tegenwoordig is het een mijnbouwcentrum (fosfaat), handelscentrum en verkeersknooppunt; de spoorweg vanaf Dakar werd al in 1888 aangelegd. Aan bezienswaardigheden heeft de stad de meest toonaangevende tapijtfabriek van het land, de **Manufactures Sénégalaises des Arts Décoratifs**. Tegen een kleine toegangsprijs zijn de weverijen te bezoeken. De wandtapijten die er gemaakt worden, zijn exclusief. Ze worden gemaakt naar werken van bekende schilders en in oplagen van maximaal acht stuks vervaardigd. De meeste wandtapijten gaan naar de Senegalese overheid, die ze aan buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders cadeau doet. Buckingham Palace schijnt een leuke collectie te hebben. Niet ver van de fabriek is in het fort uit 1871 een klein museum (dezelfde openingstijden als de fabriek). Het heeft een bescheiden historische, etnografische en kunstcollectie.

St.-Louis en de befaamde Pont Faidherbe.

Als je in Thiès wil overnachten, is hotel Le Croissant Magique in het centrum een goede keuze. Niet alleen vanwege de schone kamers, maar vooral ook vanwege het prima restaurant dat zich beneden bevindt en waar expats uit de omgeving heengaan als ze een prima pizza, een gebakje of een goede maaltijd willen nuttigen. Buiten het centrum heeft Résidence Lat Dior, bij het stadion van Thiès, zowaar een klein zwembad. Een ander aardig hotel, in de buurt van het busstation, is Le Massa Massa, met Belgische eigenaar en fijne kamers.

Tivaouane

Na Thiès gaat een prima autoweg, de N2, noordwaarts richting St.-Louis. Iets meer dan 20 km voorbij Thiès ligt de plaats Tivaouane, de hoofdstad voor de islamitische Tidjiane-broederschap, de broederschap die na de Mouriden de meeste aanhangers in het land heeft. Op de geboortedag van de profeet Mohammed vinden omvangrijke pelgrimsstromen hun weg naar de grote moskee. Deze moskee is in Noord-Afrikaanse c.q. Marokkaanse stijl gebouwd. De stijl is eenvoudig te herkennen aan de vierkante, met glazuurtegeltjes afgezette minaretten en de typische rondbogen boven poorten en andere openingen.

BELANGRIJKE ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS

Alarmnummers Gambia

- Algemeen alarmnummer: 117
- Politie: 112
- Ambulance: 118
- Brandweer: 116

Alarmnummers Senegal

- Ambulance: 18
- Politie: 17
- Toeristenpolitie: 33 8232323
- Centraal politienummer Dakar: 33 823 7149
- Brandweer: 1515

Alarmcentrales

- ANWB-alarmcentrale: vanuit Gambia of Senegal: 0031 70 3141414
- Europ Assistance: vanuit Gambia of Senegal: 0032 2 5337575

Ziekenhuis

- In de kuststreek van Gambia zijn enkele redelijke tot goede medische voorzieningen. In Banjul staat het Royal Victoria Hospital (tel. 4223756), maar voor onderzoek kun je beter nog naar de Medical Research Council (MRC) in Fajara, vlak bij de Britse ambassade (mrc.gm, tel. 4495442 / 4495446 / 4494072). Er worden goede en steriele bloedtests afgenomen. De MRC heeft elke ochtend tussen 8 en 12 uur spreekuur.
- In Senegal zijn de beste medische voorzieningen in de hoofdstad Dakar te vinden. Aan Avenue Nelson Mandela bevindt zich Hôpital Principal, het belangrijkste ziekenhuis (tel. 33 8395050). Clinique Internationale (33 Boulevard Dial Diop Zone B, tel. 33 8244421) en Clinique Pasteur (50 Rue Carnot, tel. 33 8492810) zijn andere klinieken die goed staan aangeschreven.

Tandarts

- In Kotu (Gambia) is een Zweedse tandartsenpraktijk aanwezig: Swedent, Bertil Harding Highway, tel. 4461212 (swedentclinic.com).

AMBASSADES EN CONSULATEN

Nederland

- In Nederland is geen ambassade van Gambia, maar wel van Senegal. In Amsterdam is een Gambiaans consulaat.